

Prevence zabrání trestnímu stíhání

Většina firem podceňuje prevenci předejití trestní odpovědnosti. Místo fungujících pravidel mají jen interní předpisy „na oko“.

JAROSLAV HEYDUK
KATEŘINA KOLÁŘOVÁ

Přes dvanáct set společností už řešilo potíže s kriminalitou svých zaměstnanců nebo členů statutárních orgánů. Zbavit se odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost je pro firmy složité. Nejvyšší státní zastupitelství (NSZ) k tomu proto vydalo podrobné metodické pokyny. Většina firem však úpravu podceňuje.

Příklady vzniku odpovědnosti právnických osob mohou znít někdy až bizarně, jako příklad jedné společnosti, která byla popotahovaná za své zaměstnance, kteří se zbavili nákladu škodlivého odpadu místo na skládce kdesi za městem. Trestní odpovědnost firem je v českém právním prostředí stále poměrně novým institutem. Před rokem 2012, od kdy je zákon účinný, nemohlo totiž vůbec dojít ke spáchání trestného činu právnickou osobou a potrestána mohla být vždy pouze konkrétní fyzická osoba.

Podle advokáta Lukáše Trojana, člena prezidia Unie obhájců, berou zákonnou úpravu velmi vážně velké korporace, které se snaží v maximální míře kultivovat vnitropodnikovou praxi. „Bohužel nejen malé podniky, ale

i další právnické osoby zatím zcela nedoceňují rizika, která jim mohou při absenci interní corporate compliance agendy (soulad jednáni zaměstnanců a vedení společnosti s právními předpisy a vnitropodnikovými směrnici – pozn. red.) hrozit. Obávám se, že v drtivě většině nemají firmy fakticky žádná interní opatření takové povahy, a pokud ano, tak čistě v rovině formální,“ myslí si Trojan.

Na koho padne vlna

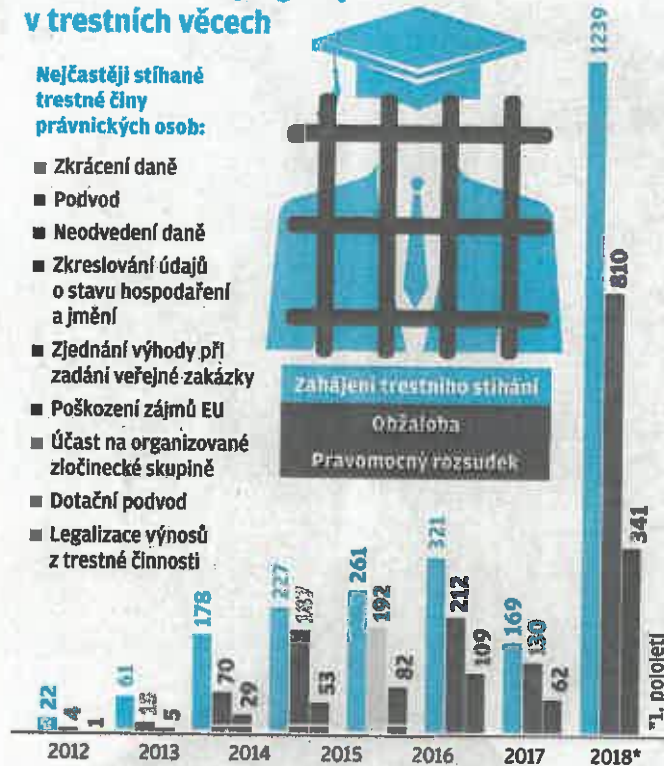
Právnická osoba je zásadně odpovědná za trestný čin spáchaný nejen vedením, typicky ředitelem či statutárním orgánem, ale i řadovým zaměstnancem, pokud jednal v zájmu právnické osoby. Novela účinná od prosince 2012 přinesla firmám možnost „vyvinění se z trestní odpovědnosti“. Aby firma zproštění dosáhla, musí prokázat, že vynaložila veškeré úsilí, aby spáchání protiprávního činu zabránila.

Pojem „veškeré úsilí“ však nepřinesl příliš mnoho právní jistoty v určení toho, jakou prevenci by měla společnost zvolit, aby se v budoucnu mohla zbavit trestní odpovědnosti za své nekalosti páchající zaměstnance. A nevědělo si s ní rady ani mnoho zkušených trestních právníků, na což tehdy reagovalo NSZ vydáním metodického materiálu. Dokument měl sloužit hlavně orgánům činným v trestním řízení jako praktická pomůcka k posouzení podstatných okolností při hodnocení možnosti vyvinění. NSZ díky poznatkům z praxe v létě vydalo jeho aktualizovanou verzi.

Právnické osoby figurující v trestních věcech

Nejčastěji stíhané trestné činy právnických osob:

- Zkrácení daně
- Podvod
- Neodvedení daně
- Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění
- Zjednání výhody při zadání veřejné zakázky
- Poškození zájmů EU
- Účast na organizované zločinecké skupině
- Dotační podvod
- Legalizace výnosů z trestné činnosti

Metodika přináší šest základních hledisek pro posouzení, jestli firma skutečně vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možné spravedlivě požadovat. Jsou to hlediska funkční, materiální, časová, personální, potentní a procesní. Zkoumat se bude, jaký je účel opatření a zda jsou schopna zamezit páčání trestné činnosti, kdy byla přijata a na koho dopadají. Firma bude muset prokázat při posuzování podmínek vyvinění splnění všech těchto hledisek.

Návod, jak trestní odpovědnosti předejít, má však podle Trojana i stinnou stránku. „Jedná se o jakýsi absolutní ideál chování právnických osob. Ze své zkušenosti vím, že se takovému ideálu v praxi drtivá většina firem v Česku ani nepřibližuje. Metodika tak praxi o míle předběhla,“ uvedl.

Některé menší společnosti však podle dalšího člena vedení Unie obhájců a experta na trestní právo Tomáše Gřivny mohou v metodice najít dokonce příleži-

tost, jak zlepšit firemní kulturu. „Setkal jsem se však i s poměrně velkými korporacemi, které berou zákon jen jako byrokracii, která je jen finančním výdajem a zavádění či zlepšování compliance programů korporaci žádná pozitiva nepřináší,“ řekl LN Gřivna.

Pravidla musí fungovat

Ze zákona totiž plyne nezbytnost nastavení funkčního systému vzájemně provázaných opatření kontroly, který se označuje jako compliance management system (CMS). „Je třeba, aby si všechny právnické osoby uvědomily rizika, která při absenci dostatečných opatření hrozí, a započaly s jejich tvorbou, implementací a především aplikací v běžném provozu,“ apeloval Trojan.

Správně nastavený systém musí reflektovat tři základní oblasti – prevenci, detekci a reakci. Opatření přijatá a zavedená v rámci CMS musejí být způsobilá páčání trestné činnosti předcházet, již páchanou trestnou činnost odhalit a adekvátně na ni reagovat. Systém tak musí být reálně používaným režimem fungování společnosti. K vyvinění bude třeba funkčnost systému prokázat. Soustava interních směrnic, jimiž se nikdo neřídí, k naplnění podmínek vyvinění postačovat nebude.

Uvedené podmínky přitom nejsou jen akademickými vodítky, jak CMS nastavit, ale mají velmi citelný dopad v soudní praxi. Jakkoliv prvostupňové soudy byly doposud při posuzování podmínek pro vyvinění poměrně benevolentní a přibližily především

k tomu, zda vůbec měly společnosti zavedený nějaký CMS, odvolací soudy začínají zkoumat a klást důraz na skutečné, dlouhodobě vynakládané úsilí společností. Vrchní soud v Praze například zdůraznil, že nestačí pouze formální krok spočívající v přijetí a seznámení se s daným opatřením, ale je třeba současně prokázat „poctivou prokazatelnou snahu právnické osoby, aby byla přijatá ochranná opatření životaschopná, byla naplňována, vyžadována, kontrolována, vynuována a revidována,“ konstatoval soud.

Rozhodovací praxe, kdy se právnické osoby snažily vyvinut s odkazem na CMS, zatím čítá pouze několik málo rozhodnutí. Ve spojení s novou metodikou NSZ je patrné, že v budoucnu k vyvinění už nebude stačit jen prokázání existence pravidel. Právnická osoba, která se bude chtít zbavit odpovědnosti za trestnou činnost zaměstnanců, bude muset doložit, že CMS nemá jen naoko, ale funguje u ní skutečně používaný a vynuovaný systém zásad pravidel a vnitřní kontroly.

Lze tak očekávat, že upřesnění chápání CMS ze strany NSZ se výrazně promítne do trestních řízení vedených proti právnickým osobám. Zdokonalování compliance systémů je zásadní, neboť bez něj bude jeden z klíčových bodů strategie vedení obhajoby v trestním řízení proti právnickým osobám výrazně oslaben.

Jaroslav Heyduk je spolupracovník LN a advokát Rowan Legal